ZAMONAVIY REGBI-7 O‘YINIDA TEZKOR HUJUM HARAKATLARINING SAMARADORLIGINI VIDEOANALITIK USULLAR ORQALI BAHOLASH

Muzafarov Muxammadali Maxsudovich
Farg‘ona davlat universiteti, Yakka kurash sport turlari nazariyasi va uslubiyati kafedrasi dotsent

ANNOTATSIYA

Zamonaviy regbi-7 yuqori tezlik, qisqa vaqt ichida taktik qaror qabul qilish va maydon kengligidan samarali foydalanish bilan tavsiflanadi. Maqolaning maqsadi tezkor hujum samaradorligini videoanalitik usullar orqali baholashning ilmiy-metodik asoslarini ishlab chiqishdir. Ilmiy adabiyotlar qiyosiy tahlili asosida hujum boshlanish vaqti, dastlabki 10–15 soniyadagi harakatlar, to‘p uzatish aniqligi, himoya chizig‘ini yorib o‘tish, maydon kengligidan foydalanish va ochko bilan yakunlanish indikatorlari tizimlashtirildi. Kelgusida 30 ta o‘yinni tahlil qilishga mo‘ljallangan kodlash protokoli, ikki kuzatuvchi kelishuvini tekshirish va statistik tahlil rejasi taklif etildi. Hujum tezligi va natijadorlik o‘rtasidagi munosabat isbotlangan fakt emas, tekshiriladigan gipoteza sifatida talqin qilinadi. Taklif etilgan metodika murabbiylarga taktik xatolarni aniqlash va mashg‘ulotlarni individuallashtirishda yordam berishi mumkin.

Kalit so‘zlar. regbi-7, tezkor hujum, videoanalitika, texnik-taktik tayyorgarlik, hujum samaradorligi, qaror qabul qilish, uzatma aniqligi, taktik tafakkur, musobaqa tahlili.

KIRISH

Regbi-7 o‘yinida yetti nafar o‘yinchi katta maydonda harakat qiladi; bu fazoviy bo‘shliqlardan foydalanish, tezkor uzatmalar va himoya chizig‘ini yorib o‘tishning ahamiyatini oshiradi. O‘yin odatda ikki yetti daqiqalik taymdan iborat. Shuning uchun to‘pni egallashdan keyingi qarorlar qisqa vaqt ichida qabul qilinadi. Yuqori tezlikdagi harakatlar samaradorligi o‘yinchining texnik sifati va jamoaviy hamkorlik bilan uyg‘unlashgandagina ma’noli taktik ustunlik yaratadi.

Tezkor hujumni faqat davomiylik bilan baholash yetarli emas. To‘pni egallash vaziyati, raqib himoyasining qayta joylashuvi, uzatmalar aniqligi, qo‘llab-quvvatlovchi yugurishlar va to‘pni yo‘qotish xavfi ham muhim. Hujumning dastlabki 10–15 soniyasi alohida tahlil uchun qulay vaqt kesimi bo‘lsa-da, uning doimo eng natijali davr ekanligi ilmiy tekshirilmagan.

Notatsion tahlil sportdagi takrorlanuvchi voqealarni standartlashtirilgan kodlar bilan qayd etish imkonini beradi. Videoanalitika ushbu jarayonni qayta ko‘rish, vaqt belgilarini aniqlash va murabbiylik qayta aloqasiga aylantirishga xizmat qiladi. Biroq kuzatuvchining subyektiv talqini, kamera qamrovi va kodlash mezonlari natijalarning ishonchliligiga ta’sir etadi.

O‘zbekiston regbi-7 jamoalari uchun sodda va takrorlanadigan videoanalitik protokol yaratish murabbiylik qarorlarini dalillarga yaqinlashtirishi mumkin. Maqolaning maqsadi — hujum vaqtini, fazoviy yo‘nalishini, uzatma sifatini va natijadorligini birgalikda baholovchi ilmiy-metodik model ishlab chiqish. Obyekt — regbi-7 hujum faoliyati; predmet — tezkor hujumning vaqt, fazo va texnik-taktik ko‘rsatkichlari. Faraz — ushbu ko‘rsatkichlar ochko olish ehtimoli bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin.

MATERIALLAR VA METODLAR

Maqola narrativ-qiyosiy ilmiy adabiyotlar tahliliga va istiqbolli empirik tadqiqot loyihasiga asoslanadi. Bu tizimli sharh yoki bajarilgan 30 o‘yinli tajriba emas. Rejalashtirilgan tanlanma xalqaro va milliy regbi-7 musobaqalarining 30 ta to‘liq video yozuvini qamrab oladi. Tanlashda tasvir aniqligi, uzluksizligi, o‘yin vaqti, hisobning ko‘rinishi va kamera burchagi tekshiriladi.

Hujum boshlanishi — jamoa to‘pni nazoratga olgan payt; yakuni — ochko, to‘p yo‘qotish, qoida buzilishi yoki o‘yin to‘xtashi. Dartfish, Hudl yoki boshqa video vositalari bilan epizodlar belgilanadi; dastur nomi ilmiy ishonchlilik kafolati emas. Hujumning dastlabki 10–15 soniyasidagi harakatlar alohida kodlanadi. Maydon ko‘ndalangiga beshta zona sifatida ajratilishi

mumkin. Ikki mustaqil kuzatuvchi tanlangan epizodlarni kodlaydi. Kategoriyali kodlar uchun Cohen kappa, uzluksiz vaqt o‘lchovlari uchun ICC qo‘llanadi. Natijalarning tavsifi uchun chastota va foizlar, bog‘liqlik uchun chi-kvadrat yoki mos korrelyatsiya, ochko bilan yakunlanish uchun logistik regressiya rejalashtiriladi. Epizodlarning o‘yin va jamoaga klasterlanishini hisobga olish uchun aralash effektli model maqsadga muvofiq. Effekt baholari 95% ishonch oralig‘i bilan taqdim etiladi.

NATIJALAR: VIDEOANALITIK BAHOLASHNING METODIK MODELI

Quyidagi jadvallar tadqiqotning haqiqiy natijalari emas. Ular videoepizodlarni bir xil usulda kodlash va keyinchalik empirik tahlil qilish uchun ishlab chiqilgan shablonlardir.

1-jadval.

Hujumlarni kodlash mezonlari

Indikator	Operatsion ta’rif	Birlik
Boshlash kechikishi	To‘p nazoratidan birinchi hujum harakatigacha	s
Hujum davomiyligi	Epizod boshlanishidan yakunigacha	s
Uzatma aniqligi	Muvaffaqiyatli / jami uzatmalar × 100	%
Himoya chizig‘ini yorish	Himoya chizig‘idan to‘p bilan o‘tish	son
Kenglikdan foydalanish	To‘p yetib borgan ko‘ndalang zonalar	1–5
Natija	Ochko / yo‘qotish / to‘xtash	toifa

2-jadval.

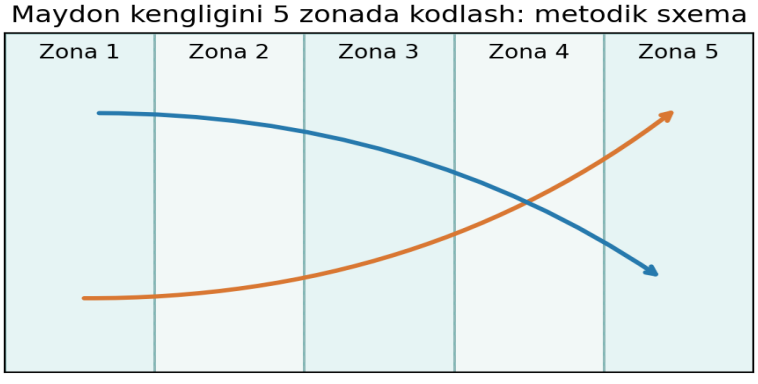
Hujum davomiyligiga mos amaliy-metodik tavsiyalar

Davomiylik	Taktik vazifa	Amaliy mashq	Baholash mezoni	Kutiladigan samara
0–5 s	To‘p egallanishi bilan bo‘sh zonani topish	3×2 vaziyatda tez hujumni boshlash	Birinchi qarorning maqsadga muvofiqligi	Tez idrok va aniq boshlash
>5–10 s	Himoya siljishiga moslashish	2–3 uzatmali qanotga chiqish	Uzatma sifati va qo‘llab-quvvatlash	Hamkorlikning yaxshilanishi
>10–15 s	Hujumni davom ettirish variantini tanlash	3 fazali vaziyatli hujum	To‘pni saqlash va fazoviy tanlov	Taktik moslashuvchanlik
>15–25 s	Qayta tashkil etilgan himoyani yorish	Yo‘nalishni almashtirish kombinatsiyasi	Himoya chizig‘ini yorish imkoniyati	Kombinatsion harakatlar
>25 s	Charchashda texnik barqarorlik	Uzluksiz ko‘p fazali hujum	Xatolar va to‘p nazoratining sifati	Barqaror texnik ijro

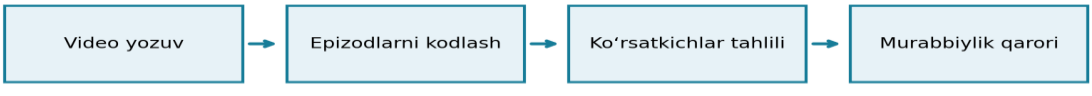
3-jadval.

Uzatma sifatini takomillashtirish bo‘yicha metodik tavsiyalar

Mashq turi	Bajarish usuli	Sifat mezoni	Tuzatiladigan xato	Pedagogik maqsad
Harakatdagi uzatma	Yugurish davomida juftlikda uzatish	Sherikning qadamini buzmasdan qabul	Orqaga yoki kech uzatish	Harakat uyg‘unligi
Bosim ostidagi uzatma	2×1 va 3×2 himoyachi bosimida	Qaror va uzatma mosligi	Shoshma-shosharlik	Tez qaror qabul qilish
Uzoq masofali uzatma	Maydon ko‘ndalangida aniq uzatish	Nazoratli qabul va trayektoriya	Noaniq yo‘nalish	Qanotga hujumni yoyish
Videoqayta aloqa	Epizodni to‘xtatib xatoni tahlil qilish	Keyingi takrorlashda tuzatish	Takroriy texnik kamchilik	O‘zini tahlil qilish

1-rasm. Maydon kengligidan foydalanishning konseptual kodlash sxemasi. Chiziqlar kuzatilgan hujum yo‘nalishlari emas.

2-rasm. Videoanalitik ma’lumotlarni murabbiylik qarorlariga aylantirish algoritmi (taklif).

MUNOZARA

Higham va hammualliflar regbi-7da ochko olish va g‘alaba bilan bog‘liq o‘yin indikatorlarini o‘rganganlar. Ularning ishlari o‘yin samaradorligini bir nechta ko‘rsatkich asosida baholash zarurligini qo‘llab-quvvatlaydi. Biroq xalqaro jamoalar ma’lumotlarini boshqa tayyorgarlik darajasidagi jamoalarga bevosita ko‘chirish ehtiyotkorlikni talab qiladi.

Tezkor hujumning ilk 10–15 soniyasida himoya joylashuvi nisbatan o‘zgaruvchan bo‘lishi mumkin, ammo tez hujumlarning yuqori natijadorligi boshlang‘ich vaziyat qulayligi bilan izohlanishi ham mumkin. Shuning uchun boshlang‘ich vaziyat, raqib kuchi, hisob holati va o‘yin bosqichi statistik modelda nazorat qilinishi zarur.

Kenglik bo‘ylab uzatmalar himoyani siljitishi mumkin, ammo uzatmalar ko‘payishi texnik xatolar xavfini ham oshiradi. Shu bois uzatmalar soni, aniqligi va vaziyatga mosligi alohida kodlanishi kerak. Murabbiylik videoqayta aloqasi epizodni tanlash, savollar berish va mashg‘ulotda takrorlash bilan birlashtirilganda foydaliroq bo‘lishi mumkin.

Asosiy cheklov — empirik video ma’lumotlar yo‘qligi. Taklif etilgan kodlash sxemasi ekspertlar tomonidan tekshirilmagan va uning o‘lchash ishonchliligi hozircha noma’lum. Kelgusidagi izlanishlar avvalo kodlash qo‘llanmasini sinovdan o‘tkazishi, so‘ng jamoa va o‘yin darajasidagi bog‘liqlikni hisobga olgan tahlil bajarishi lozim.

XULOSA

Videoanalitik metodlar regbi-7 o‘yinida hujum epizodlarini qayta ko‘rish, vaqt va fazoviy ko‘rsatkichlarni standartlashtirish hamda taktik faoliyatni taqqoslash uchun istiqbolli vositadir. Tezkor hujumning natijadorligini baholashda faqat hujum davomiyligi emas, balki boshlang‘ich vaziyat, uzatmalar aniqligi, himoya chizig‘ini yorish, kenglikdan foydalanish va ochko bilan yakunlanish ko‘rsatkichlari birgalikda hisobga olinishi lozim. Dastlabki 10–15 soniyadagi hujumlar alohida tadqiqot qiziqishini uyg‘otsa-da, ularning boshqa vaqt oraliqlariga nisbatan ustunligi hali ushbu maqolada empirik isbotlanmagan. Taklif etilgan kodlash protokoli va metodik model O‘zbekiston regbi-7 jamoalarida sinovdan o‘tkazilishi, kuzatuvchilararo kelishuv hamda statistik bog‘liqliklar haqiqiy video materiallar asosida baholanishi kerak. Videoqayta aloqa, vaqt cheklangan vaziyatlar va zonali hujum mashqlari taktik tayyorgarlikni rejalashtirishda amaliy yo‘nalish bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Ushbu maqolaning hissasi — yakunlangan eksperiment natijasi emas, balki kelgusidagi ilmiy tekshiruv uchun aniq operatsion mezonlar va murabbiylik amaliyotiga moslashtirilgan tahlil algoritmini taklif etishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining 2026-yil 24-martdagi O‘RQ-1123-son “Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida”gi Qonuni. Bu 2026-yilda qabul qilingan yangi qonun bo‘lib, sport sohasidagi munosabatlarni tartibga soladi.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-oktabrdagi PF-6099-son Farmoni. “Sog‘lom turmush tarzini keng tatbiq etish va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. Ushbu farmonda regbi haqidagi PQ-4500-son qarorga ham o‘zgartirishlar kiritilgan.